

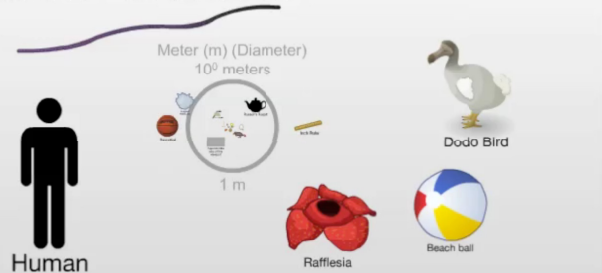
EGYEDI MOLEKULA VIZSGÁLATOK

KELLERMAYER MIKLÓS

Egyedi molekula vizsgálatok

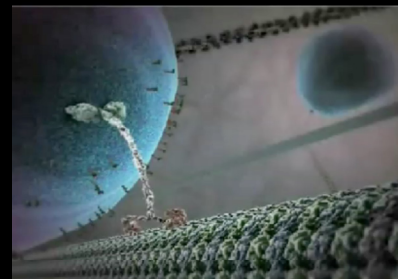
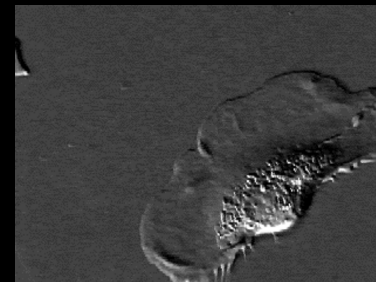
- Miért vizsgáljunk egyedi molekulákat?
- Az egyedi molekula tudomány rövid története
- Vizsgálható paraméterek (topográfia, fluoreszcencia, erő)
- Egyedi molekulák vizsgálati technikái (fluoreszcencia, mechanika, molekuláris fogantyúk problémája)
- A molekuláris szingularitás (egylépcsős bleaching, erőgörbe)
- Folyamatok az egyedi molekula skálán (fluktuációk, átmenetek)
- Szabadentalpia, aktivációs energia, reakciósebesség, reverzibilitás
- Mechanikai erő hatása az aktivációs kinetikára; mechanokémia
- Példák (fehérjeterjedés, RNS tekeredés, thioredoxin, motorfehérjék)

Giant Earthworm

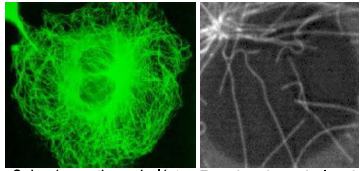
Copyright © 2004 Huang (http://www.huang.net)

Élő sejtben: nanoskálájú gépezetek sokasága

Molekulák - miért egyenként?

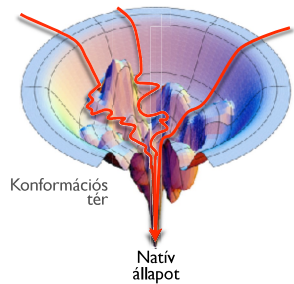
1. Egyéneket (tér- és időbeli trajektóriák) azonosíthatunk sokaságban

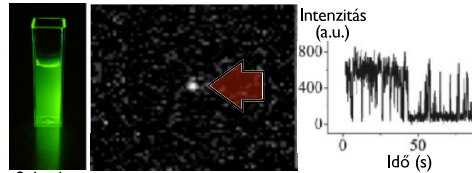
Sokaság - mikrotubuláris rendszer
Egyedi mikrotubulusok - treadmilling

3. Párhuzamos útvonalakon zajló folyamatokat azonosíthatunk

Kigombolyodott állapot

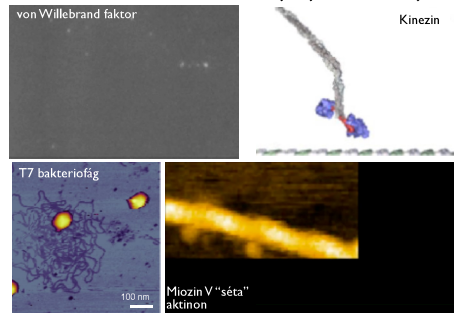

2. Sztochasztikus folyamatokat ismerhetünk meg

Sokaság - intenzitás
Egyedi kvantumpont - pislogás ("blinking")

4. Biomolekulák mechanikáját jellemezhetjük

Egyedi molekula tudomány története

1976: Egyetlen antitestmolekula fluoreszcencia mikroszkópos felvétele

1986: J. Spudich, T. Yanagida, in vitro motilitási próba

1991: J. Spudich, T. Yanagida, J. Molloy, egyedi miozin mechanika

1994: T. Yanagida, egyetlen ATP turnover miozinon

1994: K. Svoboda, S. Block, egyedi kinesin mechanika

1996: C. Bustamante, D. Bensimon, DNS molekula megnyújtása

1996: T. Ha, S. Weiss, egy-molekulapár FRET

1997: W.E. Moerner, GFP pislogás

1997: M. Kellermayer, M. Rief, L. Tskhovrebova, titin megnyújtás (első fehérje)

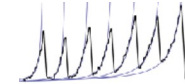
1998: Kinosita, F1F0 ATPase lépési kinetika

1998: J. Fernandez, genetikai poliprotein mechanika

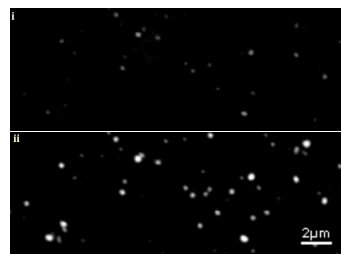
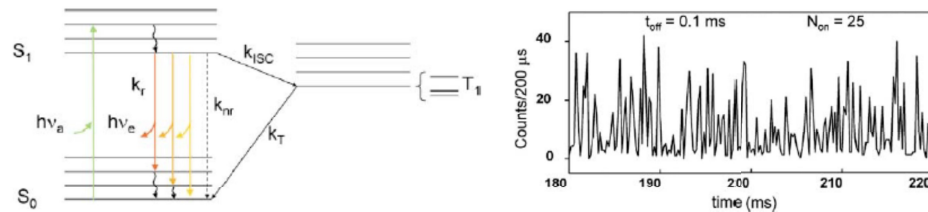
2001: J. Liphardt, C. Bustamante, RNS megnyújtása

2004: J. Fernandez, egyedi fehérjemolekula folding

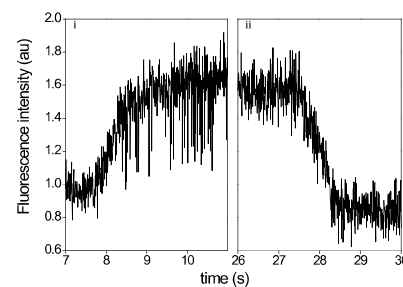
2008: Bustamante, Tinoco: riboszóma mechanika

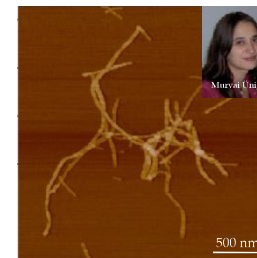
Vizsgálható paraméterek: Fluoreszcencia

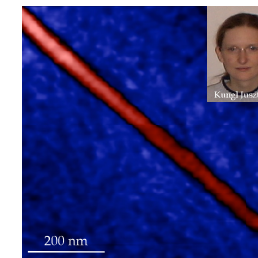
TRITC-jelölt titinmolekulák

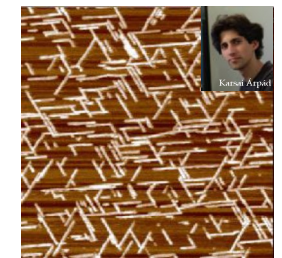
Vizsgálható paraméterek: topográfia

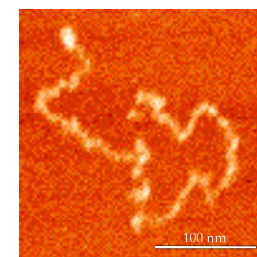
Amyloid β 1-42

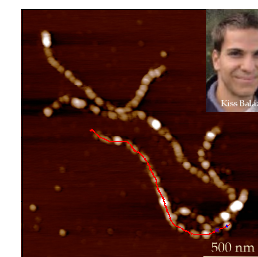
Fibrin protofibrillum

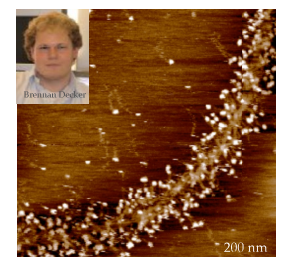
Amyloid β 25-35

Titinmolekula

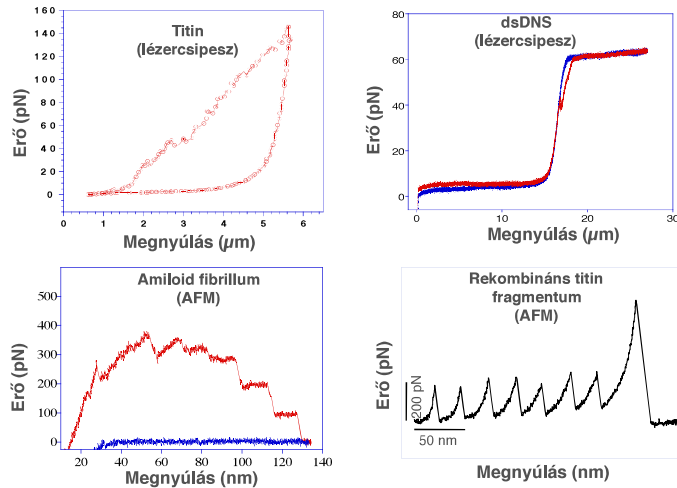

Desmin filamentum

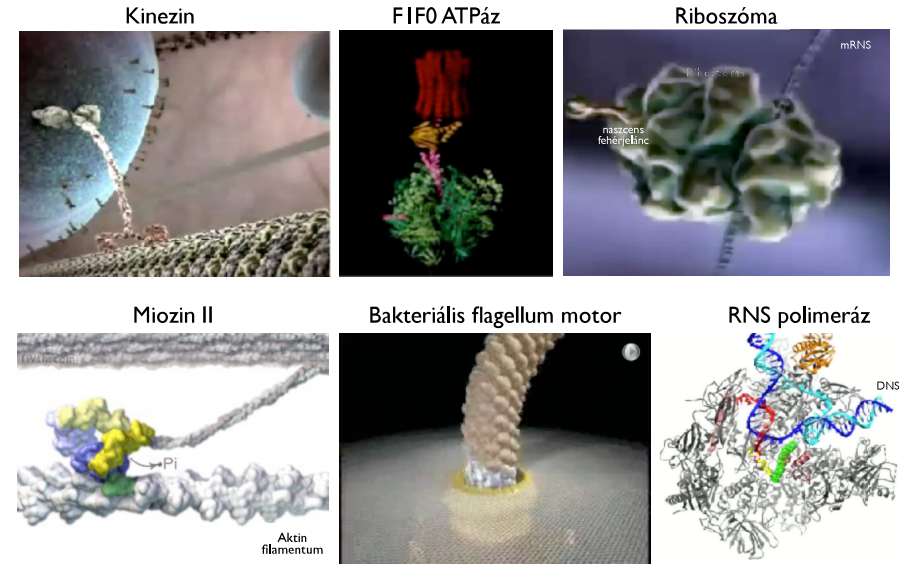
Miozin vastag filamentum

Vizsgálható paraméterek: erő

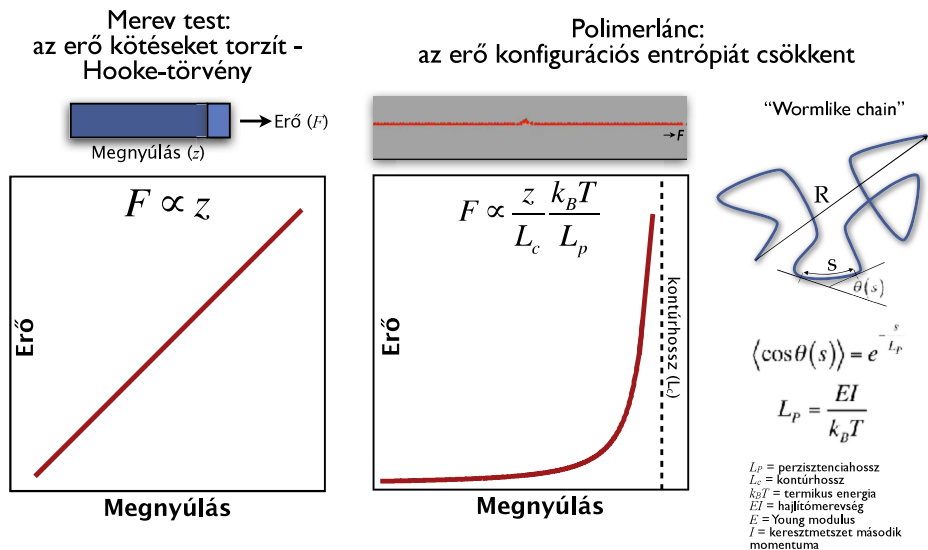
RUGALMASSÁG + SZERKEZETI VÁLTOZÁS ("ÁTMENET")

I. Erő: kifejlődik

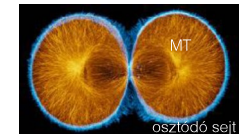
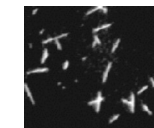
2. Erő: deformálja a szerkezetet

A polimerlánc lánc alakja és rugalmassága között összefüggés van

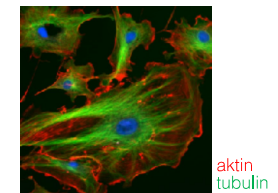
Merev lánc
 $L_p \gg L_c$
(mm \gg 10 μm)

Mikrotubulus

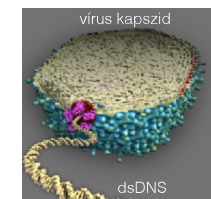
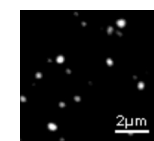
Szemiflexibilis lánc
 $L_p \approx L_c$
(μm \approx μm)

Mikrofilamentum (aktin)

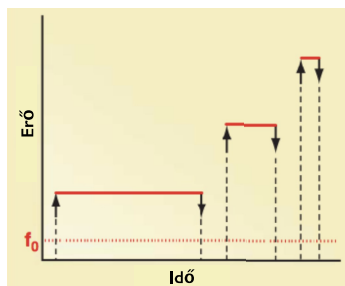
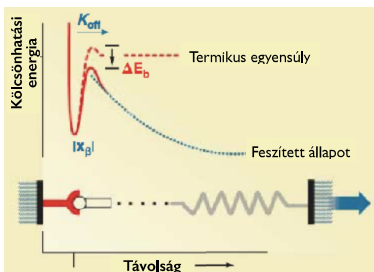
Flexibilis lánc
 $L_p \ll L_c$
(50 nm \ll cm)

DNS

L_p = perzisztenciahossz
 L_c = kontúrhossz

3. Erő: befolyásolja a reakciósebességet

Evans F. Evans and David A. Calderwood Science 316, 1148 (2007)

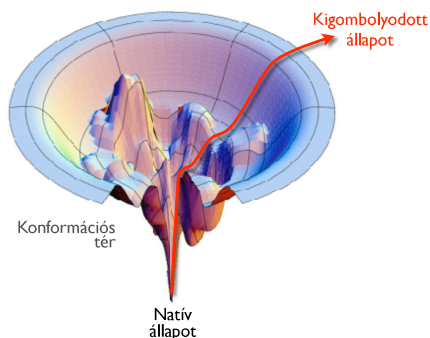
Termikus aktiváció: $\tau(0) = \omega e^{\frac{E_a}{k_B T}}$

Mechanikai terhelés: $\tau(F) = \omega e^{\frac{F_0 - F \Delta x}{k_B T}} = \tau(0) e^{\frac{F \Delta x}{k_B T}}$

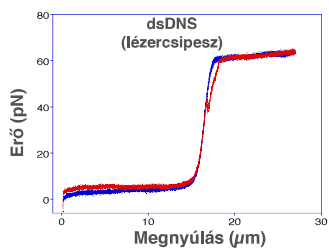
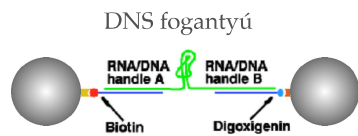
ω = karakterisztikus idő

E_a = aktivációs energia

Δx = távolság a kötött és tranzíciós állapotok között

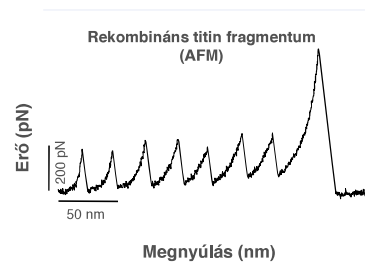

Molekuláris szingularitás: nanomechanikai ujjlenyomat

Kooperatív átmenet 65 pN-nál
DNS-RNS hibrid

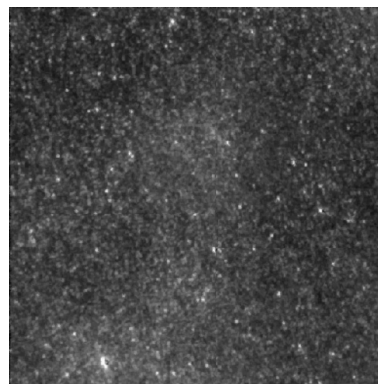
Rekombináns poliprotein

Fűrészfog alakú átmenetek
Egyenlő távolság a fogak között

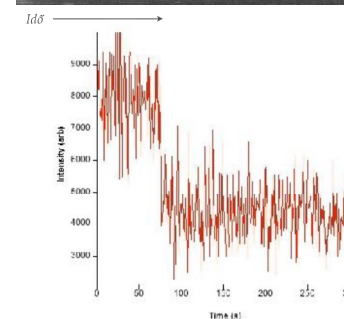
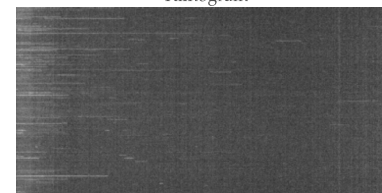
Molekuláris szingularitás: egylépcsős photobleaching

TIRFM

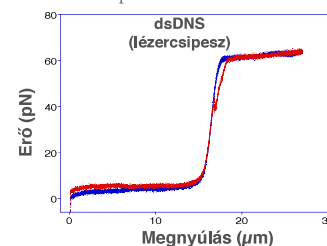
Alexa-488-PGK

Kimogram

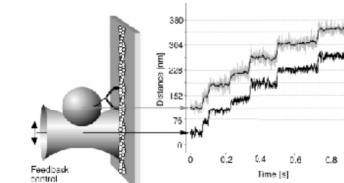
Folyamatok az egyedi molekula skálán

Kooperatív erőátmenet

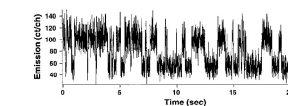
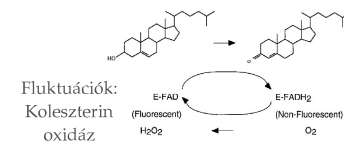
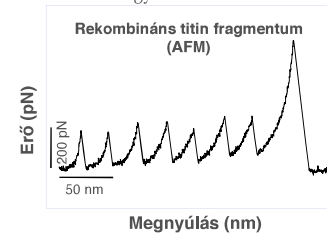

Diszkrét lépések:

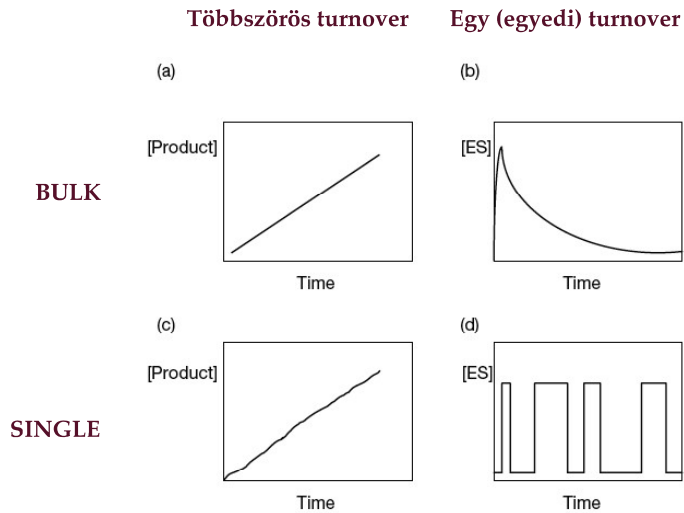
Miozin V - processzív motor

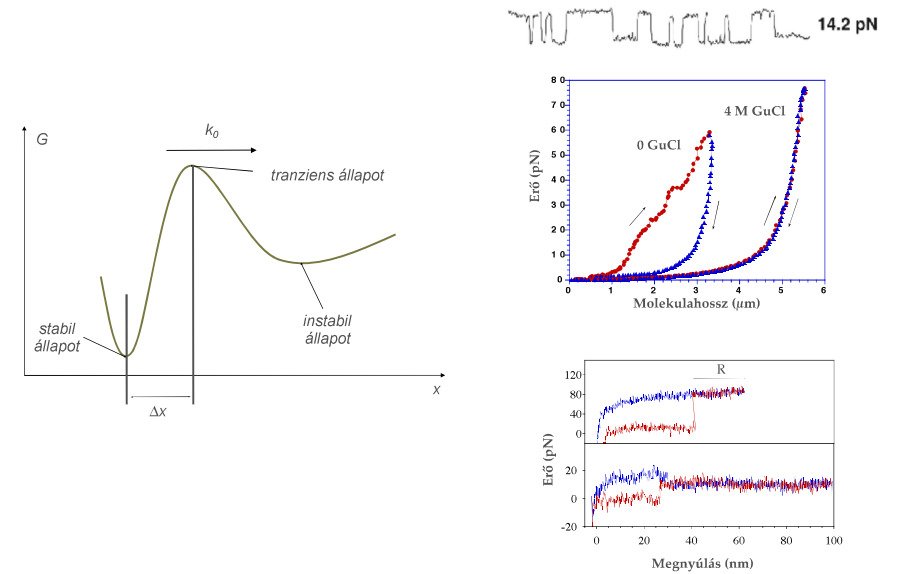
Minden-vagy-semmi erőátmenet

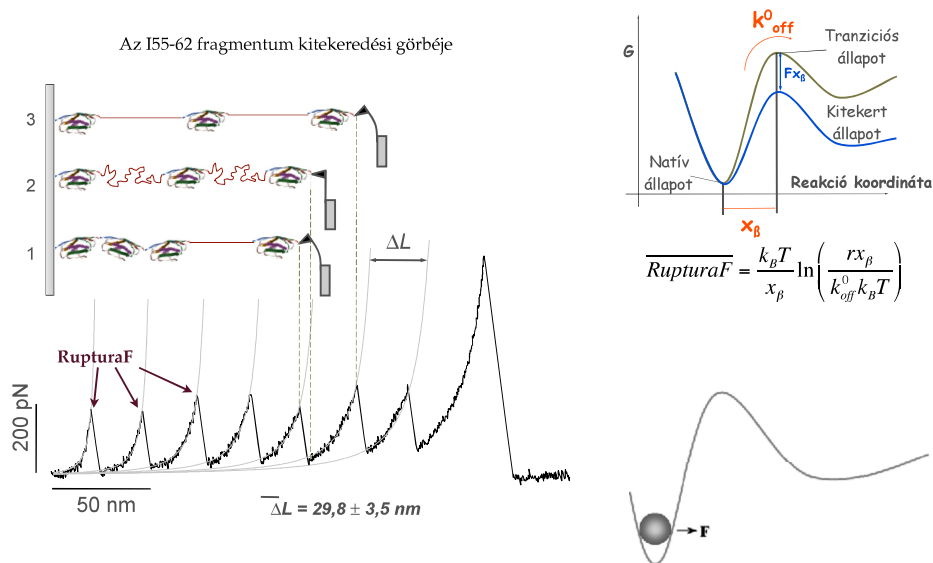
“Bulk versus single”

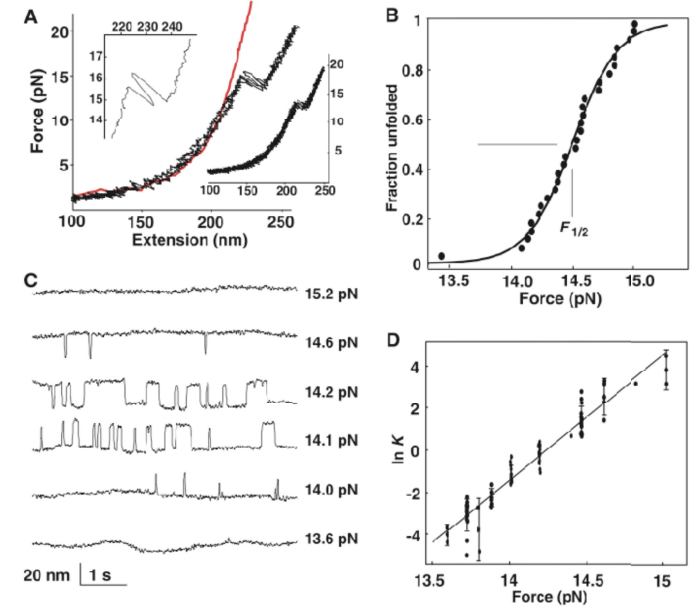
Aktiváció, sebesség, reverzibilitás

Erő hatása az aktivációra: titin irreverzibilis kitekerése

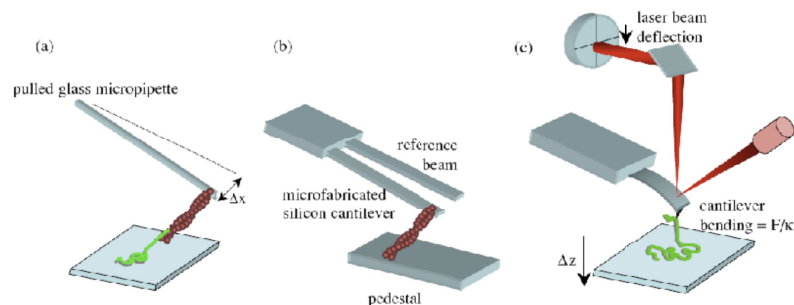

Erő hatása az aktivációra: RNS hajtú egyensúlyi kitekerése

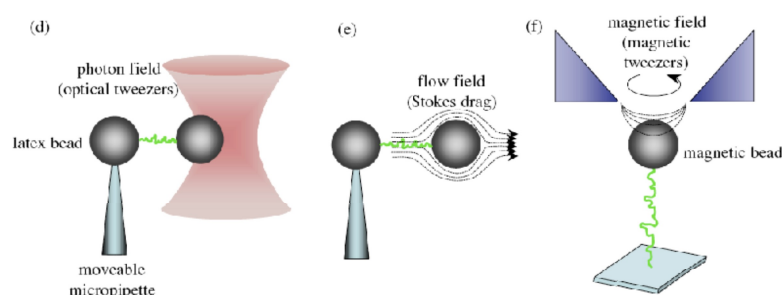

Nanomanipulációs módszerek

Laprugó módszerek:

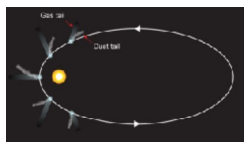
Mező alapú módszerek:

Kölcsönhatásai során a foton impulzusa megváltozik

Johannes Kepler (1571-1630)

Ustökös farka a nappal ellentétes irányba áll: a napfény mechanikai hatása

Einstein: tömeg-energia ekvivalencia
 $E = mc^2$

Planck: sugárzási törvény
 $E = hf$

Maxwell: fény terjedési sebessége
 $c = \lambda f$

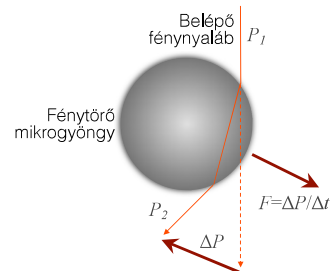
Louis-Victor-Pierre-Raymond, 7th duc de Broglie (1892-1987)

$$mc^2 = h \cdot \frac{c}{\lambda}$$

A foton impulzusa:

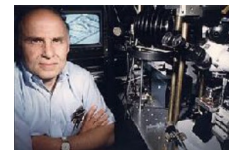
$$P = \frac{h}{\lambda}$$

A refrakció fénymomentum-változással (ΔP) jár:

Az optikai csipeszben a fotonok és a fénytörő részecske között impulzuscseré lép fel

A lézercsipesz fontosabb történeti állomásai

Arthur Ashkin

C. Bustamante

J. Molloy

1970: Arthur Ashkin: Lézercsipesz

1991: J. Spudich, T. Yanagida, J. Molloy, egyedi miozin mechanika

1994: T. Yanagida, egyetlen ATP turnover miozinon

1994: K. Svoboda, S. Block, egyedi kinesin mechanika

1996: C. Bustamante, D. Bensimon, DNS molekula megnyújtása

1997: S. Chu, W.D. Phillips és C. Cohen-Tanoudji (Nobel-díj): lézeres atomhűtés.

1997: M. Keller, M. Rief, L. Tskhovrebova, titin megnyújtás (első fehérje)

2000: Galajda P., Ormos O., Mikrofabrikáció lézercsipeszsel, optikailag hajtott gépek

2001: J. Liphardt, C. Bustamante, RNS megnyújtása

2002: Holografikus lézercsipesz (spatial light modulator, SLM)

2008: Bustamante, Tinoco: riboszóma mechanika

J. Spudich

J. Finan

S. Chu

W.D. Phillips

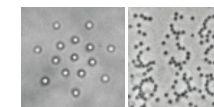
C. Cohen-Tanoudji

S. Block

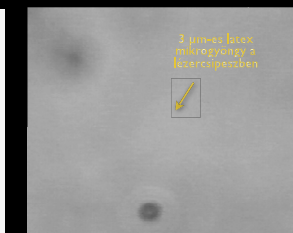
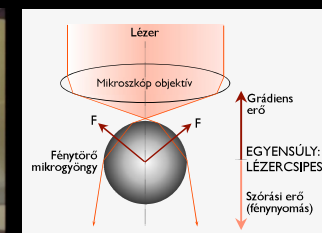

Mikrofabrikált propeller

Sok részecske egyidejű manipulálása holografikus lézercsipeszsel

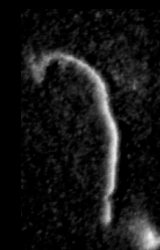
Nanomanipulálás fénnel

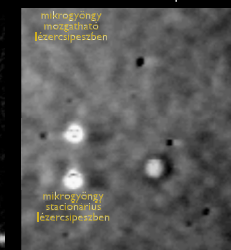
E. coli baktériumsejt

Aktin filamentum

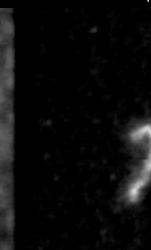

Fáziskontraszt kép

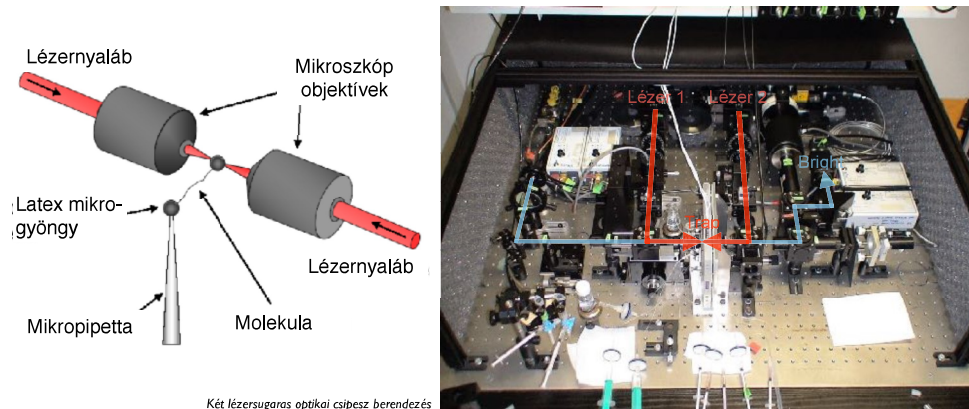
DNS

Fluoreszcencia kép

Arai et al Nature 399, 446, 1999

A lézersípesszel erőt is lehet mérni

Két lézersugaras optikai csipesz berendezés

Erőkalibráció

- Fényimpulzus-változás közvetlen megmérése
- Ismert erővel való kalibrálás (Stokes erő)
- Ekvipartíció tétele

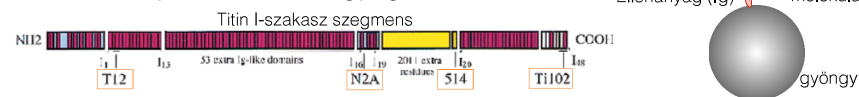
Molekula - fogantyú geometria

mikrogöngy $\sim 1 \mu\text{m}$

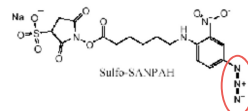
molekula $\sim 10 \text{ nm}$

Molekula fogantyúhoz rögzítése

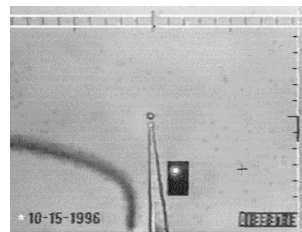
Szekvensspecifikus ellenanyagok

Fotoreaktív keresztkötő - molekulahegesztés

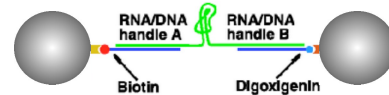

- Nem specifikus
- Fotoreaktív N_3^- (azido) csoport (amino-csoportokkal reagál)
- UV megvilágítás

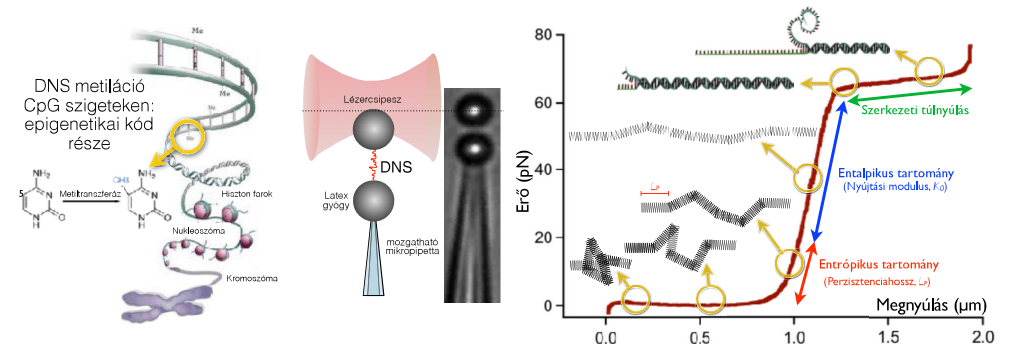
DNS fogantyú

- Molekuláris dimenzió
- Klónozási technikákkal specifikussá tehető
- Mechanikai ujjlenyomatot ad

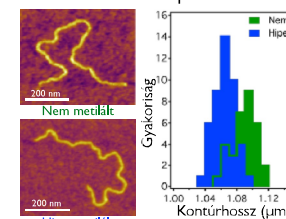

Lézersípesszel demonstráció!

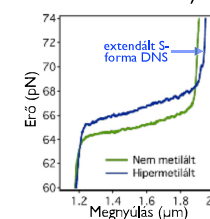
1. Hipermetilált DNS nanomechanikája

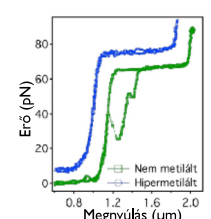
dsDNS kompaktabb

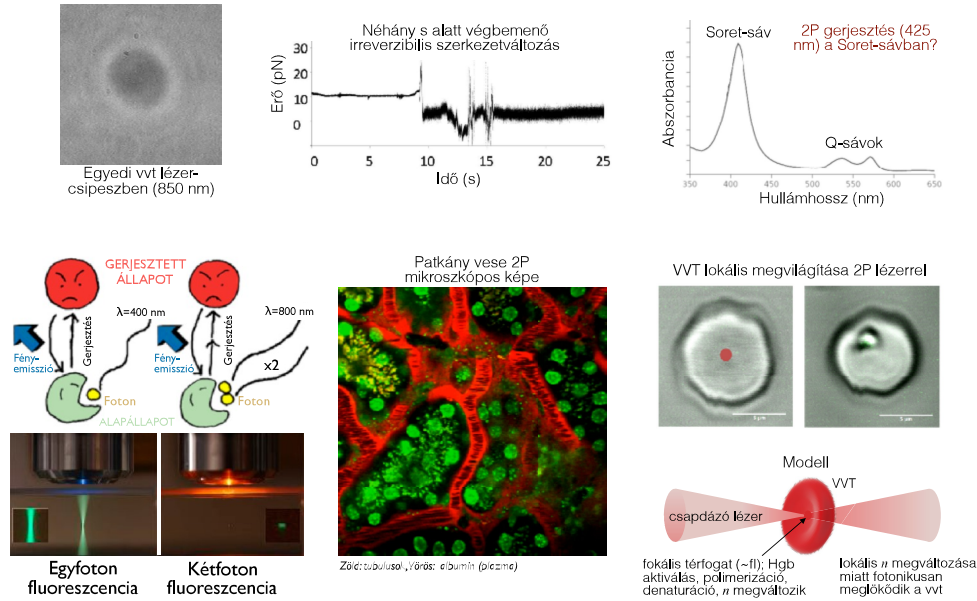
Szerkezeti túlnyúlás nagyobb erőnél

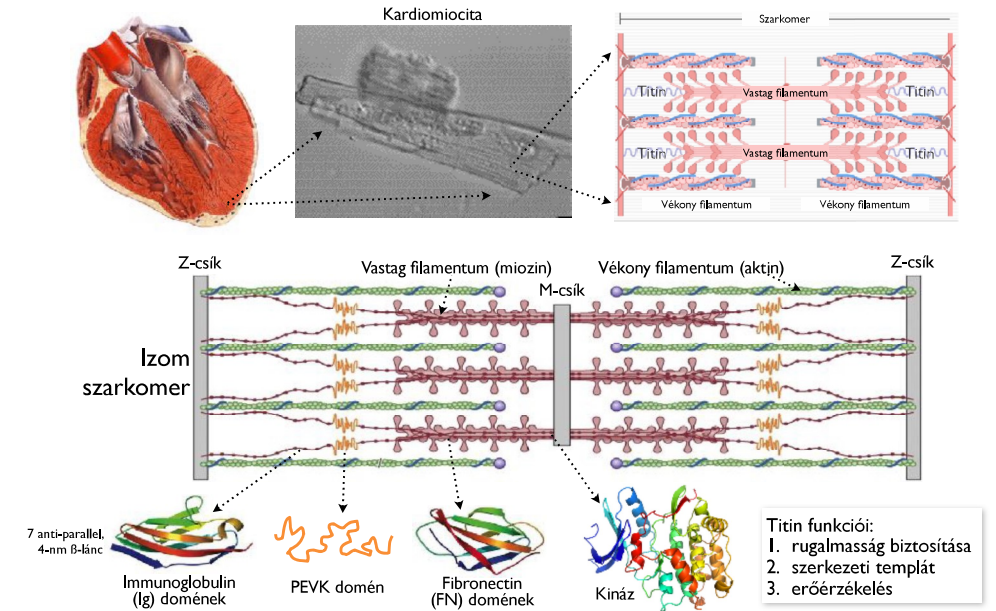
Erőhiszterézis eltűnt

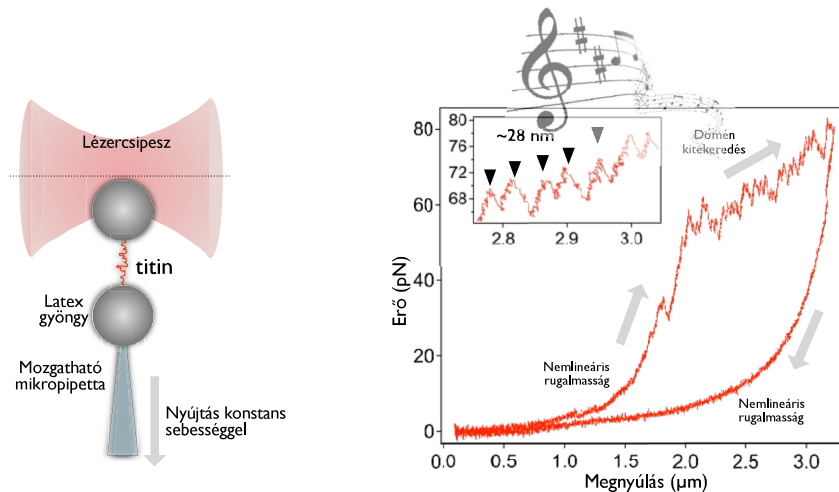
2. Egyedi vörösvértestek csapdázása

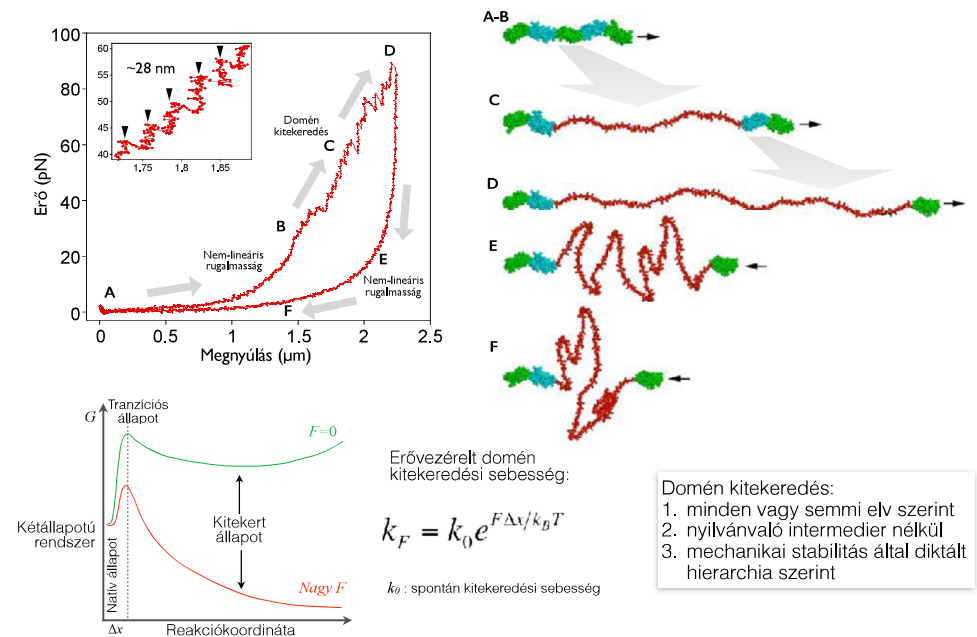
3. A titin óriás izomfehérje nanomanipulálása

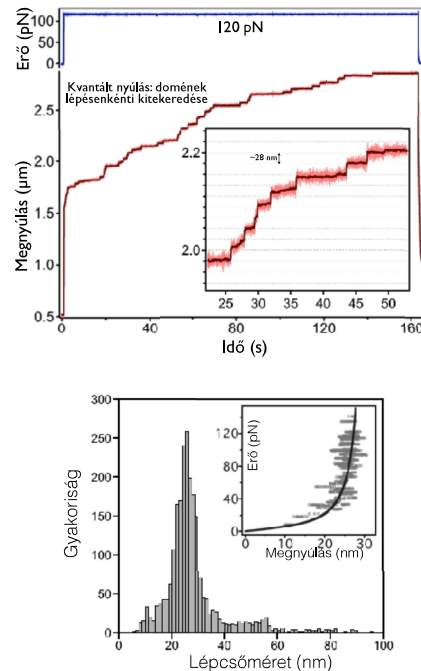
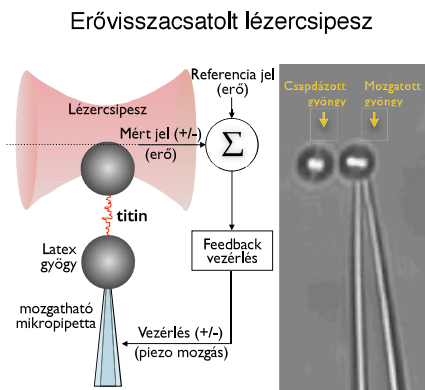
A titin nanomuzsikája

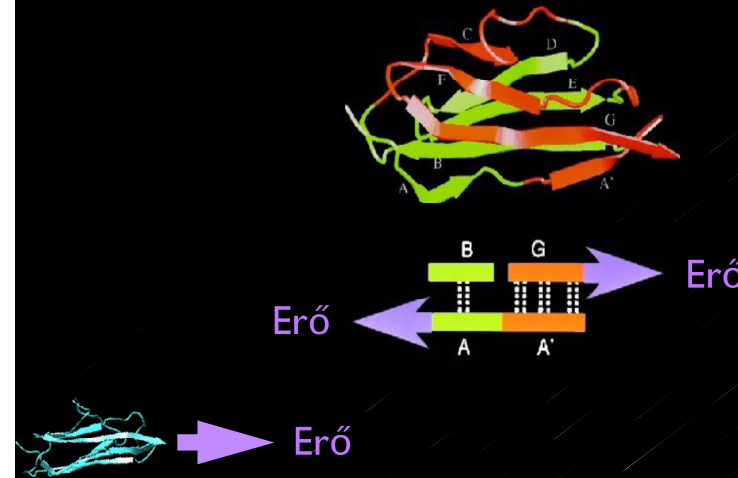
Erőhatásra a titin kitekeredik

Titin kitekerés konstans erővel

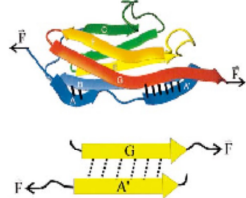

A titin doméneket párhuzamosan csatolt H-hidak stabilizálják

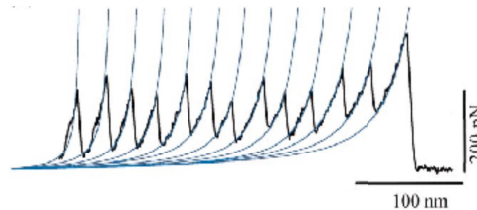

A mechanikai stabilitás biológiai logikája

Szerkezetet összetartó H-hidak párhuzamos csatolása

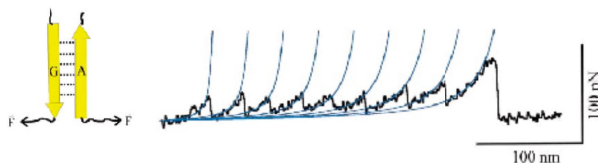
Nagy kiterjedési erő

Szerkezetet összetartó H-hidak soros csatolása

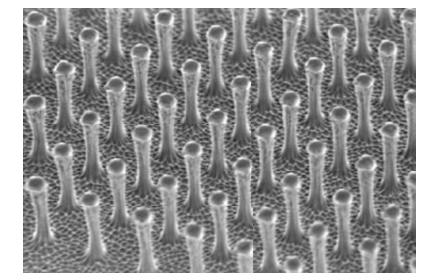

Alacsony kiterjedési erő

Makroszkópikus mechanikai stabilitás

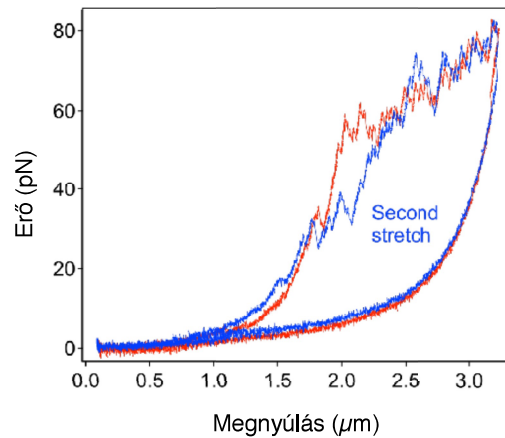
Effektív ragasztóanyag a párhuzamos csatolás elvén

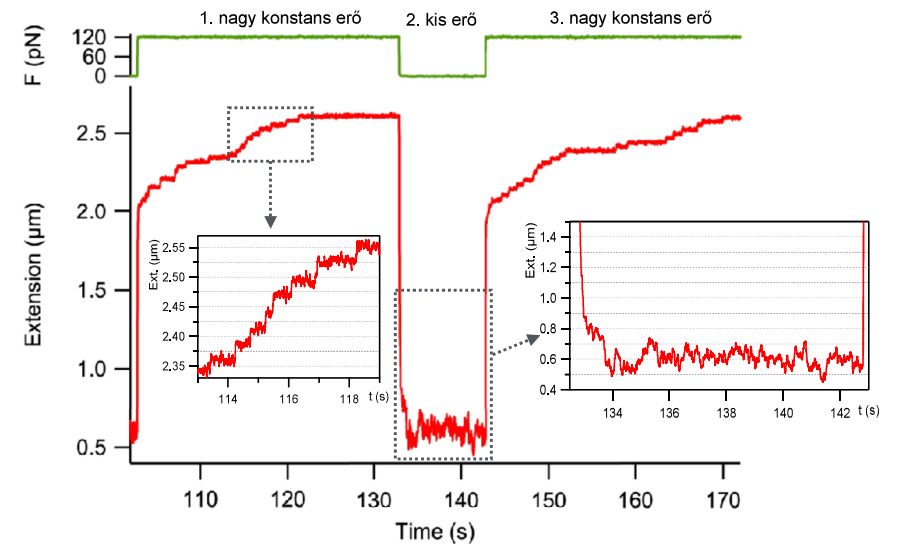
Mesterséges gecko talp
Nanotechnológiával készítve

Gecko talp felületi tapadása:
Párhuzamosan csatolt Van der
Waals kötések a serték és a
felület között

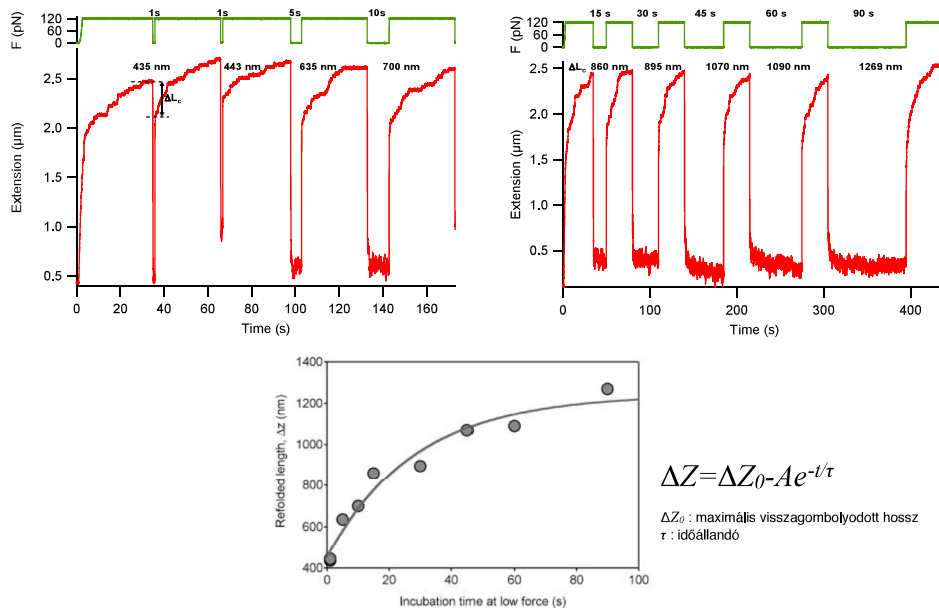
A titin feltekeredik, ha hagyjuk rövidülni

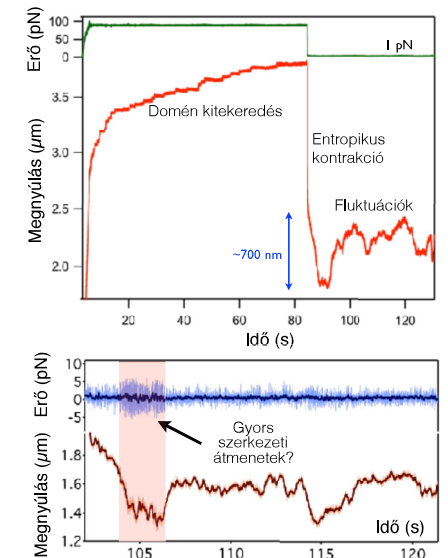
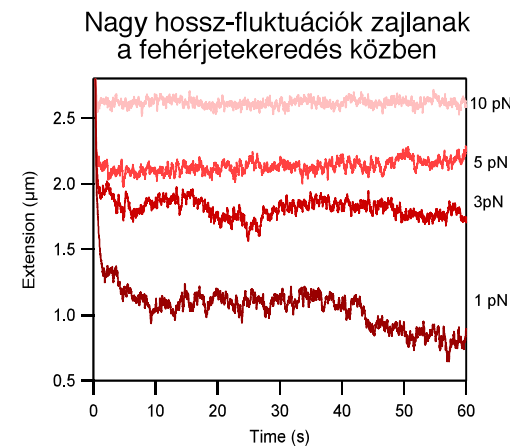
Nanomechanikai gombolyodási teszt

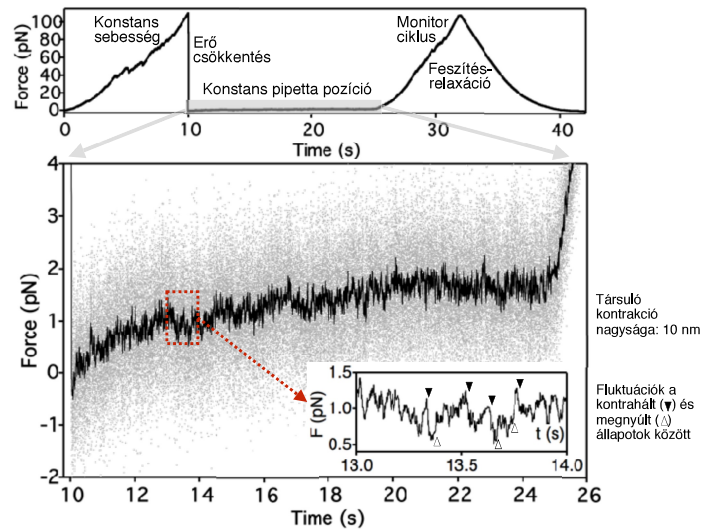
A gombolyodás elsőrendű kinetikát követ

A titin erő ellenében is visszatekeredik

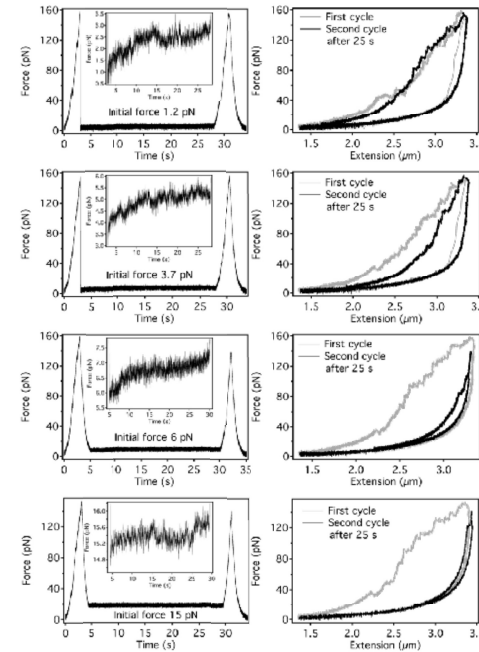
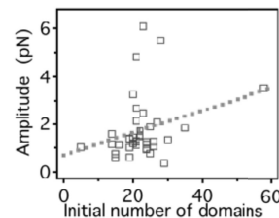
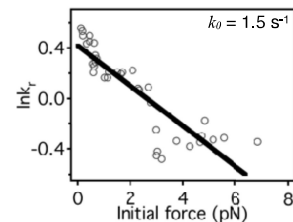
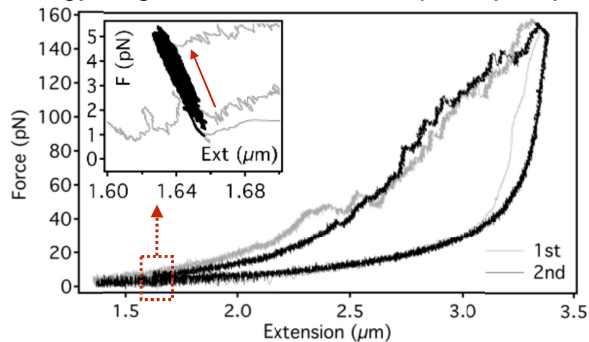

Gombolyodás közben a titin erőt fejleszt

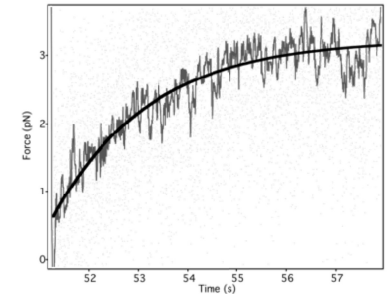

Az erő kifejlődés sebessége és amplitúdója

Az erőgeneráló szerkezeti átmenet a titint egy megrövidült szerkezeti állapotba juttatja

A gombolyodással vezérelt erőgenerálás a kezdeti paraméterektől függ

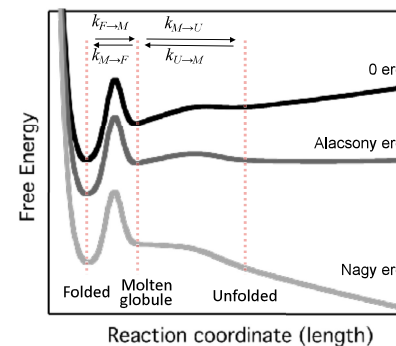

$$F = F_0 - A e^{-kt}$$

F_0 : maximumális erő
 k : sebességi állandó

A fluktuációk megmagyarázhatók egy molten-globule (olvadt gombóc) köztes állapottal

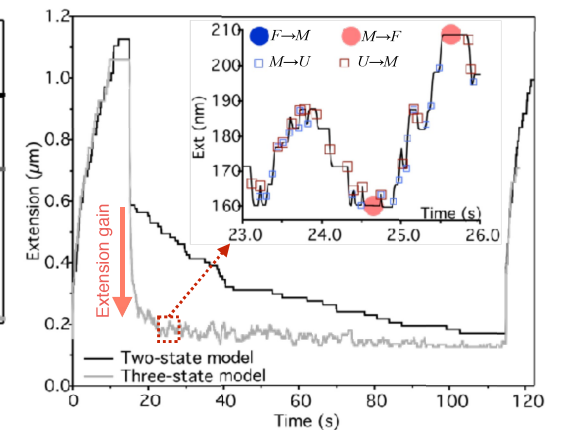
Háromállapotú rendszer

$$k_F = k_0 e^{\pm F \Delta x / k_B T}$$

k_0 : spontán ki/feltekeredési sebesség

Monte-Carlo szimuláció

Mi lehet az olvadt gombóc szerkezete?

